

ODLOČEN KORAK ŠTUDENTOV IN DELOVNIH LJUDI

Odlomki iz pisma tržaških slovenskih študentov

Pričakujemo, da se spoštujejo vsi sporazumi za realizacijo obstoječih vprašanj na vsem področju, kjer strnjeno živijo Slovenci in zahtevamo odpravo vseh zakonov, ki zanikujejo pravice italijanskih državljanov slovenske nacionalnosti in priznanje vseh norm, ki zagotavljajo normalen razvoj slovenske skupnosti na Tržaškem, Goriškem in Videmskem

Slovenski študentje in zamejci

Na tem mestu smo že večkrat poudarjali in omenjali skrb matičnega naroda za usodo in napredek tistega dela slovenskega naroda, ki živi izven meja svoje matične domovine. Nedavni dogodki, zlasti na slovenskem Koroškem v Avstriji, pa tudi fašistični izgredi v Trstu, so vzbudili študentske organizacije v Ljubljani in Mariboru, da so poslale odprto pismo zboru narodov SFRJ in sprejele resolucijo o položaju zamejskih Slovencev. Oba dokumenta, ki so ga podpisali zveza študentov Slovenije, izvršni odbor skupnosti študentov ljubljanskih in mariborskih visokošolskih zavodov ter komite univerzitetne konference Zveze komunistov Slovenije jasno pričata o skrbi, polni zavesti in odločnosti slovenske visokošolske mladine, da bi tako Italija kot Avstrija zavzeli do slovenske narodnostne skupnosti izven meja matične dežele odločno naprednejše, pošteno in pravilno stališče. Tako študentje, med drugim zahtevajo realizacijo določb sporazuma o soglasju, vključno z njegovim specialnim statutom na vsem področju, kjer strnjeno živijo Slovenci, kar bomo imeli za konkreten dokaz politično izražene volje za razvoj dobrih sosedskih odnosov. Dalje izražajo študentje v omenjenih dokumentih podporo zahtevam iz pisma Colombu in Škrkovemu zakonskemu predlogu.

Skratka, z veseljem lahko samo ugotovimo, da se je prav slovenska mlada izobraževalna generacija morda mnogo bolj odkrito, radikalno in neobremenjeno lotila reševanja problema, nas zamejskih Slovencev, kar vsekakor kaže na pozitivne premike tudi v naši matični domovini. Študentje se tudi, in to upravičeno, upirajo tekoči, pragmatistični politiki, ki je zadnje čase morda vse preveč prisotna na uradni ravni med Italijo, Slovenijo in Jugoslavijo, argumentirano zahtevajo vse tisto, kar terjamo mi že celo vrsto let tudi s pisano besedo na straneh našega časnika in kar bomo delali še toliko časa, dokler ne bodo naše pravične zahteve uresničene.

Zato pozdravljamo iz vsega srca prizadevanje, zagnanost in tudi odločnost slovenske mlade visokošolske generacije, ki nas v celoti razume in nam s svojo voljo, hotenjem in moralno podporo vsekakor vliva upanje na uspeh naših prizadevanj v borbi za pridobitev osnovnih nacionalnih in človeških pravic. In tu čutimo, da nikakor nismo osamljeni, temveč je z nami tista mladina, na kateri bo slovenska prihodnost.

«Študentje smo skupaj z drugimi delovnimi ljudmi na plebiscitarni način podprli odločen korak predsednika Tita, ki je z odločitvijo obiska odgovoril na politiko izsiljevanja neofašističnih, iredentističnih in konservativnih političnih sil v Italiji. Pričakujemo, da bo obisk predsednika republike bistveno prispeval k nadaljnjemu razreševanju obstoječih vprašanj, pri čemer je položaj slovenske narodnostne skupnosti in definitivno priznanje s sporazumom o soglasju določene državne meje prioritetenega pomena. Obisk, ki bo odprl pot za konkretne ukrepe, bo najmočnejši udarec silam reakcije in najboljši prispevek naprednim silam, ki se prizadevajo za razvoj jugoslovansko italijanskih odnosov na načelih miru

in politike aktivne koeksistence.

Seznajeni smo z izjavo italijanskega zunanjega ministra Alda Mora z dne 28. 1. in z izjavo državnega sekretarja za zunanje zadeve tov. Mirka Tepavca z dne 29. 1. Pričakujemo, da bodo izjavili o razvoju dobrih sosedskih odnosov, slonečih na načelih popolnega priznavanja neodvisnosti, suverenosti in doslednem spoštovanju sporazumov in pogodb, sledili konkretni koraki; realizacijo določb sporazuma o soglasju vključno z njegovim specialnim statutom na vsem področju, ker strnjeno živijo Slovenci, bomo imeli za konkreten dokaz politično izražene dobre volje za razvoj dobrih sosedskih odnosov. Podpiramo vse zahteve predstavnikov slovenskih organi-

zacij in političnih skupin, ki so jih v skupni spomenici posredovali predsedniku ministrskega sveta Colombu; podpiramo zakonski osnutek o pravni zaščiti slovenske narodne manjšine v deželi Furlanija-Juljska krajina, ki ga je 11 komunističnih senatorjev 29. aprila 1970 predložila predsedstvu senata. Podpiramo zahteve naprednih političnih sil in demokratične italijanske javnosti, ki so jih izrazili na množičnih antifašističnih manifestacijah ob obsodbi naraščajoče dejavnosti fašističnih, revanšističnih in drugih reakcionarnih sil. Zahtevamo, da italijanske državljanke slovenske narodnosti in slovensko narodnostno skupnost kot takšno enako obravnavajo v tržaški, goriški in videmski pokrajini. Zahtevamo, da ima

slovenska narodnostna skupnost enak obseg pravic, kot jih ima z zakonom zagotovljena francoska in nemška narodnostna skupina. Zahtevamo razpustitev organizacij in prepoved dejavnosti, ki delujejo v fašističnem in iredentističnem duhu in podpiramo take zahteve med italijansko javnostjo.

Zahtevamo odpravo zakonov, ki zanikujejo pravice italijanskih državljanov slovenske nacionalnosti ali pravice slovenske skupnosti kot takšne, zahtevamo priznanje vseh norm, ki zagotavljajo normalen razvoj slovenske skupnosti, kot npr. kodifikacija pravice do poučevanja v materinem jeziku za Slovence v provincah: Trst, Gorica in Videm: Zahtevamo enakopravno navzočnost Slovencev v uradih, javnih šol-

skih in sodnih organih; zahtevamo slovenski TV program; zahtevamo, da imajo slovenske kulturne, prosvetne, športne in druge organizacije ter manjšinski tisk enako pravico do finančne podpore iz javnih sredstev, kot to velja za italijanske organizacije in tisk».

Razgovori na Trgovinski zbornici v Vidmu

Za carinske urade v Štupci

Pred nedavnim se je vršil v Vidmu, in sicer na Trgovinski zbornici, sestanek, da so proučili možnosti ustanovitve carinskih uradov v Štupci, kjer je obmejni prehod prve kategorije med Italijo in Jugoslavijo.

Na čelu te komisije je bil poslanec prof. Vittorio Marangone, prisotni pa so bili čedadski župan senator Pelizzo, pokrajinski odbornik Romano Specogna, podtajnik pokrajinske uprave dr. Pietro Mattioni, predstavniki carinskih organov ter generalni tajnik Trgovinske zbornice dr. Zurco.

Predsednik Marangone je udeležencem obrazložil sedanjí aspekt zaradi pomanjkanja carinarnice, obširneje pa sta govorila čedadski župan in pokrajinski odbornik Specogna, ki sta tudi prikazala problem v splošnem okviru iniciativ industrijskega, trgovskega in turističnega programa. Oba smatrala namreč ta problem za velik problem, ki ga je treba rešiti, če hočemo, da si opomorejo vasi Nadiške doline.

Če bodo postavili v Štupci carinske urade, bo tovarni promet preko Gorice zelo razbremenjen, Nadiška dolina pa bo oživila, kar bo brez dvoma prinašalo velike ekonomske koristi vsemu področju.

Tudi turizem bi se povzpел na višjo stopnjo, saj je poleg meje tu še vse polno atrakcij. Da ne govorimo o novem čedadskem industrijskem področju, ki bo nujno potrebovalo carinske urade v Nadiški dolini in ne v oddaljeni Gorici.

Ob zaključku sestanka, potem ko so si izmenjali ideje, so sklenili, da bodo ustanovili konzorcij med Pokrajinsko upravo, Trgovinsko zbornico in zainteresiranimi komuni ki so sledeči: Podbonesec, Speter in Čedad. V kratkem bodo poiskali tudi primerno zemljišče, kjer bodo postavili te urade.

Discorso del Consigliere Regionale Štoka Govor deželnega svetovalca Draga Štoke

1) Quale giudizio date dello sviluppo economico-sociale della Regione ?

Tra qualche mese la Regione Friuli-Venezia Giulia, costituita a Statuto speciale anche per la presenza degli sloveni entro i suoi confini, compirà sette anni di vita. Forse ancora pochi per fare delle analisi dettagliate. Comunque qualche osservazione va fatta. Dopo la prima fase, quella dell'avviamento, la Regione ha trascorso una fase intermedia che possiamo definire fase di studi, di programmazione, fatti a volte troppo a tavolino. Ora siamo alla terza fase che è quella di impegni e concretizzazioni più precise. I primi frutti si fanno vedere, la strada da percorrere è però ancora lunga e difficile.

La nostra Regione è caratterizzata più incisivamente delle altre regioni: popolazioni di lingua e costumi diversi; economia ad alto livello nelle città e nelle zone industrializzate da una parte — zone depresse e povere con una forte emigrazione e vincoli in buona parte inutili, di carattere militare, dall'altra. Abbiamo località turisticamente sviluppate e zone completamente trascurate. Queste particolari caratteristiche necessitano un impegno comune per portare allo stesso livello economico le varie zone regionali ed il tenore di vita dell'intera popolazione. I problemi della casa, della scuola, del settore sanitario, i problemi che riguar-

dano in particolare le categorie dei pensionati, degli invalidi civili, il problema dell'occupazione: ecco, una società non può gloriarsi di essere nella piena fase di sviluppo e di progresso, se non affronta con decisione e nella loro globalità questi problemi.

Sintetizzo ora questa risposta nella mia lingua, in sloveno.

Skoraj sedemletno delovanje dežele Furlanije-Juljske krajine, ki je bila ustanovljena s posebnim statutom zlasti tudi zaradi prisotnosti Slovencev, je potekalo doslej v treh fazah. Po uvodnih korakih so prišli na vrsto poskusi, načrti, včasih v nekoliko odmaknjeni obliki. Zdaj pa smo v obdobju natančnejših obveznosti in izvajanj. Prvi sadovi so tu, vendar pa je pot še dolga in strma. Furlanija-Juljska krajina je namreč socialno in gospodarsko zelo neuskajena: na eni strani srečujemo precej visoko življenjsko raven, na drugi pa revščino in izseljevanje; težke in anahronistične so vojaške služnosti. Velike naloge čakajo na področju zdravstva, šole, stanovanj in odprave brezposelnosti; primerno je treba poskrbeti za upokojenice in invalide. Brez vsega tega ne more biti resničnega napredka.

2) Come ritenete possa essere migliorato ?

Sostenere soprattutto iniziative di carattere industriale che possano frenare l'emorragia umana di cui la Regione soffre, particolarmente

nella Carnia e nella Slavia Veneta, dove i giovani battono la strada dell'emigrazione. Bisognerà creare nuovi posti di lavoro o nuove industrie nel cividalese, a San Pietro e San Leonardo al Natosone, con appositi interventi dello IRI.

Occorre poi potenziare il porto di Trieste che è un polmone vitale per l'economia dell'intera regione, e l'Alto Adriatico, con un valido e coraggioso piano.

Occorrerà quanto prima costruire l'autostrada Udine-Tarvisio.

L'agricoltura va curata con efficaci interventi legislativi; qui vorrei menzionare in particolare i diritti delle servitù di taglio dei boschi che interessano la popolazione della Valcanale.

A questo punto dobbiamo fare pure una constatazione doverosa, che riguarda la minoranza slovena come tale. Essa ha finora saputo inserirsi come un fattore indispensabile nello sviluppo del settore economico generale, anche se nel ventennio fascista è stata spogliata dei suoi beni: cooperative, associazioni economiche, culturali ed altre. Oggi essa sacrifica al progresso il suo bene più prezioso: la terra. Migliaia di metri quadrati sono stati espropriati, occupati temporaneamente od acquistati per dare spazio alle iniziative industriali.

Quando alla minoranza slovena sarà data una base solida di istituzioni e di leggi organiche, con la conseguente regolazione delle sue necessità sociali ed economiche e le sue caratteristiche etni-

che, nazionali e linguistiche (così com'è stato recentemente proposto da una lettera-documento inviata dalla minoranza nazionale slovena al Governo centrale, che non ha però avuto purtroppo ancora una risposta), solo allora diceva la minoranza sarà posta in grado di dare il meglio di se stessa alla vita della Regione ed alla costruzione di un solido ponte con i paesi confinanti, la Jugoslavia e l'Austria in particolare.

Occorre infine fare passi ancor più decisi per un inserimento in una Europa nuova, vitale, basata sulla concordia reciproca, così come auspicò già nel 1840 il poeta sloveno Prešeren, dicendo: vivan tutte le nazioni, che anelano al giorno quando il sole illuminerà un mondo senza contese, quando ognuno sarà libero ed il confine avrà buoni vicini.

Ed ora la sintesi in lingua slovena:

Poudariti je treba, da je v ekonomskem življenju dežele stalno prisotna slovenska narodna skupnost kljub temu, da je bila pod fašizmom gospodarsko in kulturno izropana. Toda šele z globalno rešitvijo vseh manjšinskih problemov bo slovenska narodna skupnost še krepkeje vraščena v dejavnost dežele ter ji pomagala biti posrednik med tukajšnjo in sosednimi državami.

Ob tem nam stopi v spomin Prešernova poslanica v Zdravici in pa beseda pisatelja Alojza Rebule, ko je dejal, da moramo na pot «s Prešernom v srcu, odprti sočloveku, odprti zgodovini».

za naše mlade bralce

Lisičje sanje

Zakaj vrabec skaklja

Grška pravljica

Nekdaj je živel pop, kateremu so se na posestvu naredile lisice in se naselile po votlinah. Popov hlapec je izdeloval vrvi in jermenje, lisice pa so jih kradle in odnašale v svoj brlog. Popa je to zelo žalostilo. Imel je osla in ta mu je dejal:

«Hej, ukradeno blago ti prinesem nazaj».

«Le kako boš to storil, ko so pa lisice tako zvite in jih ni moč ujeti?».

«Kar pomiri se, pop», je rekel osel. «Tudi zvito ptičico ujameš, za nogo. Že vem, kaj napravim».

Osel se je odpravil z doma. Pred lisičjim brlogom se je zleknil na tla in potuhnil, kakor da bi bil mrtev.

Zjutraj so lisice vstale in pripovedovale svoji materi, kaj se jim je ponoči sanjalo. Ena je rekla:

«Sanjalo se mi je, da imamo kup hrušk». Druga je rekla:

«Meni se je sanjalo, da imamo kup belih hlebcev». Tretja je rekla: «Meni pa, da imamo venec čebule». Ko so tako razodele materi svoje sanje, so se splazile iz brloga na svetlo in zagledale ležečega osla, ki mu je iz gobca visel jezik. Vrnile so se v brlog in rekle materi:

«Oh, mati, kaj smo našle! To je sreče dar! Naše sanje so se izpolnile!».

Zdaj so vse lisice smuknile iz brloga in tuhtale, kako bi spravile osla v brlog. Nazadnje so se vse s hrbitom uprle vanj in pritiskale, kar se je dalo, a zaman. Ali se bo osel sploh kaj premaknil?

«Stoj», pravijo lisice, «saj imamo v luknji popovo vrv. Privezale mu jo bomo in ga zvelkle noter!» Res stečejo po vrv in jo zavežejo vrlenu

oslu okrog života. Potem se je ena privezala na eno, druga na nasprotno stran, dve pa v sredo. Ko so potegnile, se je osel malce premaknil.

«Ej», vzkligne lisica, ki je vlekla z druge strani, «še po popov jermen pojdem, da mu ga zavežemo okrog vratu».

Na mah izgine v brlog in se vrne z jermenom, ki ga ovijejo oslu okrog vratu. Nato začno vpiti: «Ena — dve, ena — dve», napnejo vse sile in osla res potegnajo za seboj.

Stara lisica se vrvi ni dotaknila; previdno je početje mladičev opazovala od daleč.

Že so lisice norele od veselja, da vlečejo osla v brlog. Ta pa je nenadoma planil pokoncu in — s privezanimi lisicami zdirjal k popu.

Stara lisica je zajokala, se tolkla po glavi od srčne bolečine in z ganljivimi besedami žalovala za svojimi otročički:

«Otroci moji s prekratki mi krepeljčki, zakaj ste verovali v sanje? Hruške in čebula in beli hlebčki niso za vas!».

Ko je osel pridiral domov, je pop lisice odvezal, jih odrl in kože predelal v krznene jopiče.

Medved in srnjak

Po hosti lomasti medved, in ker mu že precej kruli po želodcu, si misli, kako bi prišel do mastne pečenke.

Nedaleč od njega stoji srnjak, ki utrujen in ves osupel opazuje okolico. Medved ga zagleda in mu reče: «No, ti skakač! Kako pa prideš ti v moj revir?».

Srnjak mu mirno odgovori: «Mi ne poznamo revirjev». In ga motri.

Medved: «Kako pa to?».

Srnjak: «Mi poznamo samo gozdove in planote, kamor moremo ubežati pred lovci. Ali se tebi ne godi enako?».

Medved pravi: «Da, da, imaš prav». Pri tem ima zvito misel v glavi: «No, ker se nama tako godi na svetu, bi se midva lahko pobratila».

Srnjak mu zopet mirno odgovori: «Kako naj se

midva pobrativa, ko niti v četrtem kolenu nisva v sorodstvu?».

«Prav lahko», pravi nato medved, «no, s poljubom in objemom se bova pobratila».

Srnjak mu čisto mirno odgovori: «Dragi kožuhar, jaz pa nisem za to, da bi moje meso trohnelo pod tvojim kožuhom in ti glej in pazi, da te ne zadene usoda!». In jo pobriše.

Medved zabruna:

«Mrcina!» in jo hoče udariti za njem. V tem hipu počí strel in medved se zgrudi kot je dolg in širok na zemljo. Preden pogine, žalostno misli in zastoka: «Kar je bilo namenjeno srnjaku, je zadelo mene». In res je tako.

Tako je torej: Kdor drugemu jamo koplje, sam vanjo pade.

Spakovo zlato

Med hribi v Nadiški dolini je v starih časih živel škrtat, grbasti spak. Nihče ni vedel, kod prebiva, a nekateri pastirji, ki so na fratah Brinjega vrha pasli ovce, so si pripovedovali, da se skriva spak v neki votlini, kjer leto in dan drema in čuva zlati zaklad. Po hosti pa se sprehaja samo enkrat v letu, v kresni noči.

Tako je neko kresno noč mlad pastir odšel v hosto na potep. Zelel je, da bi srečal grbastega spaka. Hotel mu je skrivaj slediti, kam se bo skrila, da bi našel votlo drevo in prišel do škrtatovega zaklada. Hodil je in hodil, dokler ni sredi noči, ko je v zvoniku odbilo polnoč, zares srečal spaka, ki je zagodrnjal:

«Hodi za menoj, pa boš postal bogat ko medved kosmat...»

Pastir si to ni dal dvakrat reči! Šel je za škrtatom, ki se je ustavil pred starim, votlim drevesom in velel:

«Zdaj pa le sezi v duplo

in si napolni pastirsko torbo z zlatniki!».

Pastir je grabil in grabil, a ko je napolnil torbo, je potegnil z glave klobuk in še tega napolnil z zlatom.

Spak pa ga je gledal in jezen godrnjal:

«Kdor ni z majhnim zadovoljen, ta velikega ni vreden!».

Grabežljivi pastir pa ga ni poslušal, temveč je kar grabil in grabil, dokler ni iz škrtatove votline nagrabil toliko zlata, kolikor ga je mogel nesti.

Skrat pa je kar naprej godrnjal in godrnjal, dokler ga pastir ni zavrnil:

«Od dobrih besed se nihče ne zredi!».

Takrat je škrtat izginil, ko da bi se v zemljo vdrl. Pastir pa si je mislil: «Zdaj sem bogat ko kozel rogat». Zapustil je planino, ker ni več hotel pasti ovac ter se napotil v dolino.

V prvi krčmi se je ustavil ter krčmarju ukazal, naj mu

prinese svinjsko pečenko in polič pijače.

Kjer je vino, kjer je pečenka, hitro najdeš pomagaca! Tako je tudi pastir vabil k obloženim mizi vsakogar, ki ga je pot zanesla v krčmo.

Velik hrup, majhen kup! Ko je pastir hotel plačati, kar je s pajdaši zajedel in zapil, je segel v torbo po zlatnike. A namesto zlatih cvenkov je iz nje potegnil — suho listje... Krčmar se je razjezil in pastirja napodil iz krčme, še prej pa ga je premlatil ko mlatič žitni snop.

Ljudje pa še danes pripovedujejo, da je lakomni pastir, ki z malim ni bil zadovoljen in grbastega škrtata ni poslušal, od žalosti pozabil govoriti. Spet je pasel ovce, vmes pa žalostno bebljal:

«Kdor ni z majhnim zadovoljen, ta velikega ni vreden...».

Slovenska narodna pripovedka

85. Priplezala sta torej na Mount Everest, najvišji vrh sveta. Kakšen užitek za planinca iz daljne Slovenije Velika zmaga pa je bila stricu že tudi pobuda za nadaljnje podvige. Na vzhodu se je dvigal še neraziskani vrh Makaru. «Tudi tega se bova lotila», je ponosno dejal stric. Toda ne le Makaru, na obzorju je vabil mogočni masiv Kančenjunga, na zahodu nepalski in drugi vrhovi. Nak, njuna zmaga na Mount Everestu ne bo edina zmaga prizadevnih planincev. Slovenski zgodovinarji bodo imeli z Matičkom in njegovim stričkom še mnogo dela.

86. Stric je pogledal na višinomer. Ugotovil je, da je vrh visok natanko osem tisoč osem sto osemindeset metrov. Izvlekel je majhen oddelek in poslal v belo Ljubljano sporočilo: «Z Matičkom sva se zdrava in čila povzpela na Mount Everest. Znanstvena beležka bova predložila. Na vrhu sva ostala deset minut». Matiček je ponosno prisostvoval oddaji in že gledal samega sebe kot junaka dneva, ki ga občuduje ne le domovina, marveč ves svet. Že je videl svojo in stričevo sliko v domačih časnikih.

87. Stric Miha je iz nahrbtnika izvelel še majhen ljubljanski grb, zelenega zmaja na stolpu. Zapičil ga je globoko v sneg, da bi prihodnji rodovi, ki se bodo povzpeli na stredo sveta, vedeli, kako sta pred njimi priplezala na njen vrh dva ljubljancina, izkušeni planincev Miha in njegov pogumni nečak Matiček. Mount Everest je bil torej zaznamovan, a zdaj je bil tudi že zadnji čas, da se planinca odpravita navzdol. Stric je pospravil potrebščine, še enkrat s pogledom objel visoke vrhove in jasno nebo ter se pripravil za sestopanje, ki nikakor ni bilo lahko.

88. Končno sta bila zopet v svojem starem taborišču. Tu sta našla vse nedotaknjeno, le pokrito s snegom. Ko sta odstranila snežno odejo, sta brž zlezla v šotor. Burja, ki je zavijala zunaj, jima ni mogla do živga. Stric je imel na kolenih dnevnik, v katerega je zapisoval popotne vtise. Matiček pa se je izdatno krepčal s kavo. «Cas je, da leževa k počitku», je rekel stric čez nekaj časa. «Jutri navsezgodaj bova odletela». Matiček se je v spanju stiskal k stricu, da ga ni zeblo, ta pa je sanjal o svojem vzponu in pomembni zmagi ter se še v spanju zadovoljno smehljalo.